

MODEL EKONOMICKÉ PŘIDANÉ HODNOTY V PODMÍNKÁCH BANKOVNÍ FIRMY

V. Kašparovská

Došlo: 15. prosince 2007

Abstract

KAŠPAROVSKÁ, V.: *Economic value added model upon conditions of banking company*. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2008, LVI, No. 3, pp. 85–98

The content of this article is the application of the economic value added model (EVA) upon the conditions of a banking company. Due to the character of banking business, which is in a different structure of financial sheet, it is not possible to use the standard model EVA for this banking company. The base of this article is the outlined of basic principles of the EVA mode in a non-banking company. Basic specified banking activity dissimilarities are analysed and a directed methodology adjustment of a model such as this, so that it is possible to use it for a banking company.

economic value added, operating assets, accounting balance-sheet, economic balance-sheet, net operating profit after tax (NOPAT), earnings before interest and tax (EBIT), operating profit from current services (PZBC), Weighted Average Cost of Capital (WACC)

Hodnotová koncepce měření bankovní výkonnosti má teoretický základ v ekonomickém zisku. Myšlenka ekonomického zisku založená na existenci nákladů obětované příležitosti se objevuje již v ekonomické teorii. Mezi prvními prezentoval myšlenku nákladů obětované příležitosti Wieser, myšlenku ekonomického zisku Marshall¹.

Je však třeba rozlišit teoretický základ koncepce, její aplikační podoby a praktické uplatnění. Jednou z aplikačních metod uplatňovaných v rámci hodnotové koncepce je metoda ekonomické přidané hodnoty (economic value added, dále EVA). V literatuře se tímto tématem zabývá řada autorů. Z českých autorů lze uvést Mařík, Maříková (2005), Kislingerová (2001), Dluhošová (2004), Neumaier, Neumaierová (2002) a další. Ze zahraničních autorů mimo zakladatelů koncepce Sterna a Stewarta (1993) k nim patří Roztocki, Needy², Shrieves, Wachowicz (2000)³, An-

derson, Bey, Weaver (2005)⁴. Autoři se obvykle zabývají buď praktickou aplikací metody (viz Roztocki, Herdy či Anderson, Bey, Weaver) nebo komparací metodik pro posuzování výkonnosti firmy (viz Shrieves, Wachowicz).

Metoda EVA je teoreticky rozpracována a prakticky využívána pro hodnocení výkonnosti ve firmách nebankovního charakteru. Příkladem je zveřejňované hodnocení výkonnosti podle EVA agenturou Central European Capital CZ a Českou kapitálovou informační agenturou (ČEKIA)⁵ nebo hodnocení agentury Stern⁶. V uvedených hodnoceních není vykazována ekonomická přidaná hodnota bank. Je důvodné se domnívat, že problém ve srovnání výkonnosti vzniká v důsledku odlišné struktury majetku, zdrojů a hospodářského výsledku banky, která je založena svou podnikatelskou činností na finančním zprostředkování.

1 In: Holman, R. a kol.: Dějiny ekonomického myšlení (2001)

2 <http://www.pitt.edu/~roztocki/virginia/roztocki.pdf>

3 <http://bus.utk.edu/finance/WP/eva.pdf>

4 <http://www.lehigh.edu/~incbeug/Attachments/Anderson%20EVA%204-7-05.pdf>

5 <http://ipoint.financninoviny.cz/top-100-firem-za-rok-2005-podle-eva-economic-value-added.html>

6 http://pages.stern.nyu.edu/~ADAMODAR/New_Home_Page/datafile/eva.html

CÍL, MATERIÁL A METODIKA

Záměrem příspěvku je navrhnout metodiku EVA použitelnou pro posouzení výkonnosti bankovní firmy, která současně umožní srovnatelnost získaných výsledků s výsledky nebankovních firem.

Pro naplnění uvedeného záměru je v příspěvku aplikován metodický postup od obecného popisu problematiky ke konkrétnímu návrhu úprav metodiky pro bankovní firmu. Konkretizace postupu od obecného ke konkrétnímu je uvedena v následujících bodech:

1. Definovat základní principy modelu EVA v nebankovní firmě. Ty jsou východiskem pro návrh úprav metodiky EVA v bankovní firmě.
2. Definovat kritéria pro operační činnost banky a vymezit obsah operační činnosti.
3. Navrhnout kritéria a provést kategorizaci aktiv na operační a neoperační aktiva jako východisko pro konverzi účetního modelu na model ekonomický. Navrhnout ocenění operačních aktiv v ekonomické rozvaze bankovní firmy s cílem stanovit hodnotu operačních aktiv.
4. Upravit strukturu účetního vlastního kapitálu banky s promítnutím vlivu ekonomické rozvahy.
5. Zvolit adekvátní dílčí složku hospodářského výsledku banky a navrhnout postup její transformace na bankovní NOPAT.
6. Analyzovat a navrhnout úpravy při stanovení průměrných vážených nákladů kapitálu banky (WACC).

Principy modelu EVA v podmínkách nebankovní firmy

Definiční obsah EVA je u autorů ve své podstatě shodný a vychází ze základního myšlenkového konceptu, který uvedli Stern a Steward.

Ekonomická přidaná hodnota je obvykle prezentována jako reziduální příjem nebo zisk z operační činnosti podniku snížený o náklady na kapitál, který byl použit k tvorbě operačního zisku.

Matematicky se základní vzorec EVA vyjadřuje v absolutní hodnotě vztahem:

$$EVA^7 = NOPAT - C * WACC, \quad (1)$$

kde:

- EVA = ekonomická přidaná hodnota
 NOPAT = zisk z operační činnosti po zdanění (Net Operating Profit after Tax)
 C = investovaný kapitál vázaný v operačních aktivech
 WACC = průměrné vážené náklady celkového investovaného kapitálu (Weighted Average Cost of Capital).

Alternativním přístupem je zjištění EVA na bázi hodnotového rozpětí, což je obdoba vztahu v rovnici (1). Na bázi hodnotového rozpětí je EVA výsledkem rozdílu mezi rentabilitou investovaného kapitálu a váženými náklady investovaného kapitálu

$$EVA^8 = (ROC - WACC) * C. \quad (2)$$

Rozepsaný vztah pro EVA je obvykle vyjadřován:

$$EVA = EBIT * (1 - t) - [r_d * (1 - t) * D/C + r_e * E/C] * C, \quad (3)$$

kde:

- EBIT⁹ = provozní zisk před úroky a zdaněním
 r_d = náklady na cizí kapitál
 t = sazba daně z příjmů právnických osob
 D = dlouhodobé závazky (úročený cizí kapitál)
 E = vlastní kapitál
 r_e = alternativní náklady vlastního kapitálu
 C = celkový dlouhodobě investovaný kapitál.

Obdobně vyjadřuje vztah pro EVA také Stern¹⁰, který ovšem detailněji specifikuje použitý investovaný kapitál. Stern vychází z obecného vztahu:

$$EVA = (ROC - WACC) * C, \quad (4)$$

kde:

- ROC = výnos na kapitál (%)
 WACC = náklady na kapitál (%)
 C = kapitál v účetní hodnotě,

po rozepsání pak:

$$EVA = [EBIT * (1 - t)/D + E - Cash] - WACC. \quad (5)$$

Model EVA uvedený Sternem vychází z účetních hodnot jednotlivých komponentů EVA. Povášimně si, že použitý kapitál je snížen o hodnotu hotovosti a obchodovatelných cenných papírů (dle metodiky Stern tvoří obě tyto složky agregovanou položku Cash), tedy komponentů, které nepředstavují profilující činnosti uvedených firem.

Kromě EVA ve vztahu (4) uvádí Stern (tamtéž) modifikaci základního ukazatele EVA jako:

$$\text{Equity EVA} = (\text{Return on Equity} - \text{Cost of Equity}). \quad (6)$$

Shodně jako EVA je i Equity EVA vyjádřena v účetních hodnotách. Je zřejmé, že ukazatel Equity EVA vyjadřuje pouze přidanou hodnotu na vložený vlastní kapitál akcionářů.

Rozhodující pro kvalitu a odlišení EVA od výsledků vykazovaných v účetnictví jsou realizované úpravy. Úpravami se využíváný účetní model transformuje na model ekonomický. V tomto smyslu je

7 Uvádějí Kislingerová (2001), Dluhošová (2004), Mařík, Maříková (2005), obdobně Anderson, Bey, Weaver (2005) a další.

8 Uvádí Neumaierová, Neumaier (2002), Dluhošová (2004), Kislingerová (2001).

9 Veličina EBIT je adekvátní smíšenému financování firmy.

10 http://pages.stern.nyu.edu/~ADAMODAR/New_Home_Page/datafile/eva.html

možné model EVA charakterizovat jako model flexibilní, jehož vypovídací schopnost je ovlivněna provedeným počtem úprav.

Aplikace modelu EVA na podmínky bankovní firmy

I Vymezení operační činnosti banky

Operační činností je v kontextu modelu EVA chápána profilující činnost firmy. Banka je založena na obchodování s penězi, předmět činnosti bank je definován zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění platných předpisů a specifikován pro jednotlivé banky v bankovní licenci. V konkrétním případě každé banky bude vymezení operační činnosti adekvátní obsahu bankovní licence.

Pro širší aplikovatelný model EVA doporučuji vycházet z formy bankovního zprostředkování, jehož základní obsah je definován zákonem o bankách. Za operační činnost banky budou v souladu s obsahem zákona o bankách považovány tyto činnosti:

- získávání finančních zdrojů a jejich umísťování formou úvěrů,
- realizace platebního styku
- a finanční investice na vlastní účet banky¹¹.

Za neoperační činnosti budou považovány ty činnosti, které nekorespondují s definovaným charakterem finančního zprostředkování.

Obsahem následující části příspěvku je návrh základních skupin operačních aktiv, která se stanou součástí ekonomické rozvahy. Operační aktiva jsou generována z:

- rozvahových aktiv,
- podrozvahových aktiv,
- nákladů vynaložených na kvalitativní (produkční) faktory bankovní výkonnosti,
- tichých rezerv.

Poslední tři uvedené skupiny spolu tvoří mimo-rozvahová aktiva.

II Operační aktiva z rozvahových aktiv

Z metodického hlediska je východiskem pro stanovení operačních aktiv struktura bankovní rozvahy. Strukturu bankovní rozvahy definuje Vyhláška Ministerstva financí ČR č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 536/1991 Sb., o účetnictví, ve znění platných předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi¹².

Pro rozhodování o zařazení jednotlivých rozvahových položek aktiv do operačních aktiv jsou zvolena následující kritéria:

- skutečnost, zda daná položka vyhovuje svým charakterem definované profilující činnosti banky,
- skutečnost, že daná položka aktiv je nutná k zachování schopnosti banky provádět kontinuálně svoji podnikatelskou činnost.

Pokud daná rozvahová položka vyhovuje alespoň jednomu uvedenému kritériu, je zařazena do kategorie operačních aktiv. V opačném případě jde o neoperační aktivum.

Na základě stanovených kritérií je zjištěno, že z kategorie finančních rozvahových aktiv stanoveným kritériím pro operační aktiva nevyhovuje položka „termínované vklady u centrální banky“. Podle mého názoru nemá tato položka charakter finanční investice, ale charakter finanční rezervy. Nelze ji chápat jako provozně nezbytné aktivum zabezpečující likviditu banky.

Stanoveným kritériím pro operační aktiva dále nevyhovuje položka „pohledávky z finančního leasingu“. Nepředstavuje definovanou profilující činnost banky.

Obě uvedené položky mají charakter neoperačních aktiv a nebudou zařazeny do ekonomické rozvahy.

Pro rozvahovou kategorii dlouhodobého hmotného majetku platí, že v případě jeho využití k zabezpečení profilující bankovní činnosti je zařazen do operačních aktiv. V opačném případě jde o neprovozní dlouhodobý hmotný majetek (například majetek bankou pronajímáný), který se stane součástí neoperačních aktiv.

V této kategorii je za neoperační aktivum považován nedokončený dlouhodobý majetek a poskytnuté zálohy na pořízení dlouhodobého majetku. Důvodem jejich zařazení do neoperačních aktiv je skutečnost, že tyto položky nezabezpečují současný běžný provoz banky.

Ve skupině nehmotného majetku nebudou za operační aktiva považovány zřizovací výdaje, protože dle vyhlášky MF ČR č. 501/2002 Sb. jde o výdaje, které přímo souvisejí s obdobím od založení do vzniku účetní jednotky. Za zřizovací výdaje se nepovažují výdaje na pořízení dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku. Z uvedeného je zřejmé, že tyto výdaje bezprostředně nesouvisejí s běžnou profilující činností banky.

V případě banky je jako složka dlouhodobého nehmotného majetku vykazován v účetní rozvaze i goodwill. Pro účely účetnictví obsahuje goodwill kladný nebo záporný rozdíl mezi pořizovací cenou při nákupu a reálnou hodnotou nabytého majetku a závazků k okamžiku jeho nabytí. Tato položka obsahuje i oprávkou ke goodwillu. Mařík, Maříková (2005) doporučují v ekonomické rozvaze uvádět

11 Do uvedené skupiny budou zařazeny i bankovní záruky, akreditivy a finanční deriváty přesto, že finanční deriváty mohou mít jak zajišťovací, tak investiční (spekulativní) charakter. Uvedené zjednodušení bylo přijato pro dosažení větší přehlednosti modelu.

12 Výčet bilančních položek je nad rámec příspěvku.

goodwill brutto, bez oprávek. Zdůvodněním je, že u dlouhodobě dobře fungující firmy by se hodnota goodwillu neměla snižovat, jde tedy o vykazovaný stabilizovaný goodwill. Tento přístup lze akceptovat i pro bankovní firmu. Pokud není hodnota goodwillu v rozvaze uvedena, je ji třeba určit na základě kvalifikovaného odhadu. V odhadnuté hodnotě pak bude goodwill jako operační aktivum součástí ekonomické rozvahy.

Souběžně s vyřazením rozvahových položek je pro sestavení ekonomické rozvahy potřebné zjistit nezbytně nutnou hodnotu likvidních aktiv pro zajištění kontinuálního provozu banky. Jako metodický nástroj pro stanovení hodnoty likvidních aktiv, jež bude zařazena do operačních aktiv, navrhuji likvidní gap. Ten generuje „přebytečná“, v tomto smyslu neoperační aktiva, která banka drží nad úroveň svých okamžitě splatných a dalších závazků dle jejich časové struktury. Rozhodování o struktuře držených operačních aktiv je individuální záležitostí každé banky, doporučení obecně platné struktury není v tomto případě smysluplné.

Při úvaze o tom, které další složky (mimo již uvedených rozvahových aktiv) zařadit do operačních aktiv a tím i do ekonomické rozvahy, je jako metodického vodítka využita charakteristika aktiva, kterou uvádějí mezinárodní účetní standardy IFRS. Pro definování¹³ aktiva uvádějí tyto podstatné skutečnosti:

- existence aktiva je výsledkem minulých skutečností,
- očekává se, že aktivum přinese firmě budoucí ekonomický prospěch, čímž se rozumí, že potenciál aktiva má přímo či nepřímo přispět k toku peněz do firmy za podmínky přisvojení si očekávaného prospěchu firmou.

Z definování aktiva podle IFRS a z předmětu profilující činnosti banky jsou odvozena kritéria pro zařazení mimorozvahových aktivit do skupiny operačních aktiv. Za operační aktiva budou považovány složky, které vyhovují následujícím kritériím:

- představují profilující činnost banky,
- nejsou evidovány rozvahově
- a přispívají v budoucím období přímo či nepřímo k toku peněz do banky za podmínky jejich přisvojení bankou.

K mimorozvahovým aktivitám bank, které vyhovují uvedeným parametrům, mohou patřit jednak aktivity, které banka vede podrozvahově a dále aktivity, které nejsou podrozvahově zachyceny.

III Podrozvahové položky jako součást operačních aktiv

Z podrozvahových položek¹⁴ stanoveným kritériím pro operační aktiva vyhovují následující podrozvahové položky:

- poskytnuté úvěrové přísliby,
- poskytnuté záruky a akreditivy

Uvedené položky navrhuji jako součást operačních aktiv a ekonomické rozvahy.

IV Kvalitativní faktory výkonnosti jako součást operačních aktiv

Významnou složku operačních aktiv v současných bankách budou tvořit kvalitativní, produkční faktory výkonnosti, které

- nejsou evidovány v účetnictví,
- jsou využívány k poskytování bankovních služeb,
- jejich vliv na výkonnost banky je dlouhodobý.

Pro určení rozhodujících skupin kvalitativních faktorů výkonnosti je využita klasifikace faktorů aplikovaná v metodě balanced scorecard¹⁵. V kontextu uvedené metody za hlavní složky kvalitativních faktorů v bance je možno považovat:

- spokojenost zákazníků, kterou banka měří a hodnotí jako složku marketingu a marketingového výzkumu,
- vzdělání a dovednosti bankovních zaměstnanců,
- organizaci obchodně provozních procesů.

Signifikantní pro kvalitativní faktory výkonnosti je, že nejsou vykazovány v rozvaze ani podrozvaze banky, přestože investice do těchto faktorů generují náklady účetně zachycované. Ve většině případů jsou finanční investice do kvalitativních faktorů zachyceny jako náklady běžného období, přestože jejich účinek je dlouhodobý.

Vzhledem k tomu, že využití kvalitativních aktiv vytváří bance hodnotu, je žádoucí, aby se staly součástí ekonomické rozvahy. Proto je účelné náklady investičního typu spojené s kvalitativními faktory zařadit jako součást operačních aktiv formou aktivace nákladů. V této souvislosti je třeba vyřešit dva základní problémy.

Prvním problémem je určit, které z vynaložených nákladů budou předmětem aktivace. Druhým problémem je určit výši nákladů, které bude banka v běžném období aktivovat.

Při řešení prvního problému navrhuji využít analogii s ustanovením v IAS 23¹⁶, které jako jednu z možností účetního zachycení výpůjčních nákladů uvádí aktivaci těchto nákladů. Standard uvádí, že do ocenění aktiva lze aktivovat pouze ty výpůjční ná-

13 Standardy IFRS odlišují *definování* aktiva od jeho *uznání* v rozvaze, přičemž podmínkou k uznání v rozvaze je, že aktivum je spolehlivě ocenitelné a budoucí ekonomický prospěch je dostatečně jistý. In: Dvořáková (2006)

14 Úplný výčet podrozvahových položek je nad rámec příspěvku, blíže Vyhláška MF ČR č. 501/2002 Sb.

15 Autory uvedené metody jsou Robert S. Kaplan a David P. Norton. Blíže In: Kaplan, R. S., Norton, D. P. (2000).

16 In: Dvořáková (2006)

klady, které účelově souvisejí s pořízením aktiva, tedy takové, které by nevznikly, pokud by aktivum nebylo pořízováno.

Při aplikaci uvedeného ustanovení na náklady spojené s kvalitativními faktory bankovní výkonnosti lze odvodit, že předmětem aktivace mohou být pouze náklady, které jsou bezprostředně vyvolány investicemi do kvalitativních faktorů. Jde o náklady typu vzdělávání zaměstnanců, náklady na marketing a marketingový výzkum či náklady na reorganizaci obchodně provozních procesů.

Druhým řešeným problémem je určení výše nákladů, které bude banka aktivovat. Postup při aktivaci nákladů uvádí např. Mařík, Maříková (2005). Autoři uvádějí, že z vykázaného výsledku hospodaření se vyjme celkový náklad spojený s investicí. V nákladech běžného období se ponechá stanovený odpis pro daný rok. Rozdíl mezi celkovým ročním nákladem a stanoveným ročním odpisem je hodnotou aktivovaných nákladů, která se stane operačním aktivem a součástí ekonomické rozvahy. Domnívám se, že uvedený postup lze využít i pro bankovní firmu.

V Tiché rezervy jako součást operačních aktiv

K dalším typům operačních aktiv, které jsou uváděny jako součást ekonomické rozvahy, patří tiché rezervy.¹⁷ Vznikají v případě úmyslného snižování hodnoty aktiv (podhodnocení aktiv) formou odpisů a opravných položek k aktivům.

Podle mého názoru tento faktor nebude mít výrazný vliv v případech, kdy banka k okamžiku oceňování přeceňuje definované položky finančních aktiv na reálnou hodnotu¹⁸. Problém může nastat v situaci, kdy není možno objektivně vyjádřit reálnou hodnotu, pak zákon o účetnictví umožňuje alternativní de facto netržní ocenění (§ 27, odst. 7). V těchto případech existuje určitý prostor pro tvorbu tiché rezervy a jejich případné zařazení do operačních aktiv.

V ostatních případech, především v případě pohledávek z finančních činností, k nimž banka tvoří v souladu s opatřením ČNB¹⁹ opravné položky, je situace odlišná. Rozvahová hodnota pohledávek je ovlivněna hodnotou opravných položek tvořených na základě diskontování očekávaných budoucích peněžních toků či taxativně uvedených koeficientů pro individuální pohledávky a statistických modelů pro portfolia jednotlivě nevýznamných pohledávek. Zde je určitý prostor pro podhodnocení rozvahové hodnoty pohledávky a vznik tiché rezervy. Takto vytvořená tichá rezerva „pohlcuje část zisku v běžném období“. Současně však je toto podhodnocení výrazem zvýšené rizikovosti pohledávky a zvýšeného požadavku na kapitál banky. Zařazení tichých rezerv

z pohledávek z finančních činností do operačních aktiv bude tedy individuální záležitostí konkrétní banky v závislosti na tvorbě opravných položek.

Účetní kategorií, v níž mohou tiché rezervy také existovat, je dlouhodobý hmotný majetek banky, který banka využívá k profilující činnosti. Pokud banka využívá k rozvahovému dni či k okamžiku ocenění těchto aktiv mezinárodní účetní standardy (IAS 16), může v souladu s obsahem uvedeného standardu vykázat dlouhodobý hmotný majetek v jeho pořizovací ceně nebo v přecenění na fair value.

Podle zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb., ve znění platných předpisů, se dlouhodobý hmotný majetek oceňuje pořizovací cenou (kromě majetku vytvořeného vlastní činností). Banka s souladu se zákonem nemá povinnost jeho přecenění na reálnou hodnotu.

Vzhledem k charakteru ukazatele EVA je žádoucí ocenit dlouhodobý hmotný majetek v tržní ceně, čemuž odpovídá koncept fair value. Pokud banka využívá přecenění na fair value, není důvod ke vzniku tichých rezerv.

Pokud ovšem banka vykazuje dlouhodobý hmotný majetek v pořizovací hodnotě a odepisuje tento majetek, může docházet k jeho podhodnocení.

Proto doporučuji uvést v ekonomické rozvaze hodnotu dlouhodobého hmotného majetku využívaného k profilující činnosti v tržní hodnotě (koncept fair value).

I: Shrnutí úprav ke stanovení operačních aktiv v bankovní firmě

Rozvahová aktiva

- + goodwill (v případě, že není jeho hodnota v rozvaze vykazována)
- termínované vklady u centrální banky
- pohledávky z finančního leasingu
- neprovozní dlouhodobý hmotný majetek
- nedokončené investice
- dlouhodobý nehmotný majetek nevyužívaný k profilující činnosti
- zřizovací výdaje

= Operační aktiva rozvahového typu

- + poskytnuté přísliby
- + poskytnuté záruky a akreditivy
- + aktivované náklady
- + tiché rezervy

= Celková operační aktiva

Pozn.: Kurzívou označené položky tvoří neoperační aktiva

17 Uvádějí Mařík, Maříková (2005).

18 Dle zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb., § 27. Obdobně požadují i mezinárodní účetní standardy IAS 39 a IAS 32 (IFRS 7).

19 Vyhláška č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

Po zařazení položek do ekonomické rozvahy je třeba vyřešit otázku ocenění operačních aktiv v ekonomické rozvaze. Vzhledem ke konceptu ukazatele EVA, který určuje hodnotu banky s ohledem na hodnotu tržních příležitostí, je účelné oceňovat operační aktiva v jejich tržní hodnotě.

Přeceňování na tržní hodnotu v případě všech vykazovaných položek by zvyšovalo volatilitu zisku a vlastního kapitálu banky během období. Pak by pro zjištění hodnoty EVA bylo vhodné použít průměrných hodnot např. z měsíčních výkazů.

Praktickou otázkou je, zda lze ve všech případech tržní hodnotu operačních aktiv stanovit. Tuto variantu současný finanční trh neumožní. Proto doporučuji z důvodů srovnatelnosti výstupů aplikovat při ocenění operačních aktiv oceňovací postupy doporučené v IAS, především IAS 32 (IFRS 7) a IAS 39 pro oblast finančních aktiv a standard IAS 16 pro ocenění dlouhodobého hmotného majetku, případně postupy uvedené v českých účetních předpisech (zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví a Vyhláška MF ČR č. 501/2002 Sb.). Standardizace účetních postupů umožní srovnatelnost hodnot při stanovení EVA.

Upravený vlastní kapitál v bankovním modelu EVA

Spolu se zařazením účetních aktiv a mimorozvahových složek do ekonomické rozvahy je třeba řešit úpravu účetně vykazovaného vlastního kapitálu banky zavedením ekvivalentů vlastního kapitálu²⁰. Ekvivalenty vlastního kapitálu zvyšují či snižují účetní hodnotu vlastního kapitálu a vznikají v důsledku výše analyzovaných skutečností:

- do ekonomické rozvahy jsou zařazeny položky, které nejsou z důvodů účetních předpisů součástí účetní rozvahy,
- vlivem rozdílného ocenění aktiv v ekonomické a účetní rozvaze, což nastává v případě, že jsou operační aktiva (či jejich část) oceněna tržně,
- vyjmutí některých skupin rozvahových finančních aktiv, části hodnoty dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku, v případě, kdy tyto položky nevyhovují stanoveným kritériím pro operační aktiva.

Shrnutí úprav vlastního kapitálu banky je uvedeno v tabulce II.

V případě tvorby modelu EVA tvoří zvláštní kategorii explicitně neúročené závazky. Ve vztahu (3) tvoří hodnotu cizích závazků (D) pouze explicitně úročené závazky, tedy úplatné zdroje.

II: Shrnutí úprav vlastního kapitálu banky

Účetní hodnota vlastního kapitálu banky (E)

- + hodnota goodwillu (v případě, kdy není účetně vykazován)
- + hodnota aktivovaných nákladů
- + hodnota úvěrových příslibů
- + hodnota vystavených bankovních záruk a akreditivů
- + hodnota případných tichých rezerv
- + hodnota z přecenění aktiv na tržní cenu
- hodnota rozvahových neoperačních aktiv
- hodnota vlastních akcií a vlastních zatímních listů
- = **upravená hodnota vlastního kapitálu banky (E_{EVA})**

V bankovní rozvaze existují krátkodobé explicitně neúročené závazky, které je třeba v rámci metodiky EVA upravit. Ze struktury bankovní rozvahy lze zjistit, že charakter explicitně neúročených krátkodobých závazků mají následující položky:

- rezervy na daně,²¹
- část závazků v položce ostatní pasíva, k nimž především patří: závazky z pracovně právních vztahů, závazky k dodavatelům, závazky ke státnímu rozpočtu, přijaté zálohy od příkazců na nákup cenných papírů, závazky z krátkých prodejů akcií a podílových listů aj. a dále závazky z akreditivů, závazky ze záruk, výnosy a výdaje příštích období, závazky z bezkupónových dluhopisů, směnek.

S uvedenými instrumenty lze v zásadě pracovat dvěma způsoby²².

1. První způsob spočívá v tom, že je stanoven implicitní úrok ze závazku a o tento úrok je zvýšen NOPAT.
2. Druhý způsob spočívá v tom, že zjištěná operační aktiva jsou snížena o tyto neúročené závazky.

Uvedené způsoby lze aplikovat i na bankovní firmy s tím, že je možné využít pouze jeden z uvedených způsobů pro všechny explicitně neúročené krátkodobé závazky či využít kombinaci obou způsobů.

Po provedení základních úprav, které transformují bankovní rozvahu na ekonomickou rozvahu, je zřejmé, že ekonomická rozvaha obsahuje část rozvahových aktiv a dále mimorozvahová aktiva, která se podílejí na tvorbě hodnoty pro akcionáře a nejsou vedena rozvahově. Hodnota takto stanovených

20 Podle Mařík, Maříková (2005).

21 Nejsou zde uvažovány rezervy na restrukturalizaci a rezervy na důchody, neboť představují spíše závazky dlouhodobého charakteru a tvoří podle mého názoru v bance nevýznamnou položku běžného období.

22 Podle Mařík, Maříková (2005).

operačních aktiv je snížena o explicitně neúročené závazky v případě, že je využita metoda jejich odpočtu. Operačním aktivům musí odpovídat zdroje financování tvořené účetní hodnotou vlastního ka-

pitálu upravenou o ekvivalenty vlastního kapitálu a dále zdroje tvořené úročenými závazky banky. Struktura bankovní ekonomické rozvahy je uvedena v tabulce III.

III: Struktura ekonomické rozvahy banky

Operační aktiva	Upravená pasíva
Rozvahová aktiva	Účetní hodnota vlastního kapitálu banky
+ goodwill – termínované vklady u centrální banky – pohledávky z finančního leasingu – neprovozní dlouhodobý hmotný majetek – nedokončené investice – dlouhodobý nehmotný majetek nevyužívaný k profilující činnosti – zřizovací výdaje	+ hodnota goodwillu + hodnota aktivovaných nákladů, + hodnota úvěrových příslibů + hodnota vystavených bank. záruk a akreditivů + hodnota případných tichých rezerv + hodnota z přeceň. aktiv na trž. cenu – hodnota rozvah. neoperačních aktiv – hodnota vlast. akcií a vlast. zatímních listů
= Operační aktiva rozvahového typu	= Upravená hodnota vlastního kapitálu banky (E_{EVA})
+ poskytnuté přísliby + vystavené bank. záruky a akreditivy + aktivované náklady + tiché rezervy	Rozvahové závazky explicitně úročené (D_u)
= Celková operační aktiva	x
– explicitně neúročené rozvahové závazky	x
= Čistá operační aktiva (Net Operating Assets, NOA)	Celková upravená pasíva ($E_{EVA} + D_u$)

Transformace účetního hospodářského výsledku na NOPAT v bankovní firmě

Zákon o účetnictví ani Vyhláška MF ČR č. 501/2002 Sb. nevymezují termín operační zisk (NOPAT). Termín není vymezen ani mezinárodními účetními standardy.

V literatuře²³ se uvádí NOPAT pro nebankovní firmu jako výsledek dvou komponent, a to provozní zisk před úroky a zdaněním (EBIT), který je snížen o vliv daňového zatížení podle vztahu:

$$\text{NOPAT} = \text{EBIT} \cdot (1 - t), \quad (7)$$

kde:

EBIT = provozní zisk před úroky a zdaněním
t = sazba daně z příjmů právnických osob.

Pro kategorii EBIT je signifikantní, že ve své struktuře nezahrnuje nároky věřitelů na vyplacení úroků, ani požadavky vlastníků na zhodnocení vložených zdrojů. Tyto požadavky jsou zohledněny až při rozdělování EBIT.

Vzhledem ke odlišné podstatě bankovního podnikání není EBIT možné použít jako východisko pro stanovení NOPAT pro bankovní firmu. Banka je principiálně založena na využívání a transformaci cizích zdrojů. V dílčích složkách hospodářského

výsledku (viz tab. IV) nelze identifikovat složku obdobnou parametrům EBIT.

Prvním metodickým krokem je proto určení adekvátní složky hospodářského výsledku banky, která bude tvořit základnu pro další úpravy směrem k NOPAT. Výsledková složka bude vzhledem k odlišným principům bankovního podnikání podléhat jiným kritériím. Pro její stanovení jsou zvolena následující kritéria:

- strukturou nejlépe odpovídá profilující činnosti banky,
- zahrnuje v sobě nároky věřitelů na návratnost a zhodnocení jejich investice,
- je rizikově upravenou složkou výsledku s ohledem na nároky věřitelů.

Vyjdeme-li z upravené struktury hospodářského výsledku banky v tab. IV, pak dílčí složkou hospodářského výsledku, která splňuje všechna uvedená kritéria, je provozní zisk z běžné činnosti (dále PZBC). PZBC bude výchozí složkou pro stanovení bankovního NOPAT.

Povšimněme si koncepční rozdílnosti mezi EBIT a PZBC. Konstrukce EBIT umožňuje oddělit běžné provozní náklady, které jsou výsledkem spotřeby provozních faktorů firmy od nákladů cizího kapitálu. Provozní náklady ovlivňují tvorbu EBIT, náklady cizího kapitálu ovlivňují rozdělení EBIT.

23 Uvádějí Neumaierová, Neumaier (2005), Kislingerová, (2004), Petřík (2005) aj.

IV: Agregované složky hospodářského výsledku banky

Složky bankovního hospodářského výsledku	Položky Výkazu zisku a ztráty ²⁴
čisté úrokové výnosy	Výnosy z úroků apod. výnosy (pol. 1) – náklady na úroky apod. náklady (pol. 2)
± čisté provizní výnosy	Výnosy z poplatků a provizí (pol. 4) – náklady na poplatky a provize (pol. 5)
± čisté výnosy z finančních operací	Zisk nebo ztráta z finančních operací (pol. 6)
± čisté výnosy z akcií a podílů	Výnosy z akcií a podílů ²⁵ (pol. 3 a 18) ± saldo tvorby a rozpuštění OP k účastem s rozhodujícím a podstatným vlivem (pol. 15 a 14)
± čisté ostatní provozní výnosy	Ostatní provozní výnosy (pol. 7) – ostatní provozní náklady (pol. 8)
= čisté výnosy z běžné obchodní činnosti	
– všeobecné provozní náklady	
z toho: správní náklady	Správní náklady (pol. 9)
věcné náklady	Odpisy, tvorba a použití OP k dlouhodobému HNM – rozpuštění rezerv a OP k dlouhodobému HNM (pol. 11– pol. 10)
= hrubý zisk/ztráta z běžné činnosti	
± rizikové náklady	Odpisy, tvorba a použití OP a rezerv k pohledávkám a zárukám (pol. 13) – rozpuštění OP a rezerv k pohledávkám a zárukám (pol. 12)
= provozní zisk/ztráta z běžné činnosti	
± mimořádný hospodářský výsledek	Mimořádné výnosy (pol. 20) – mimořádné náklady (pol. 21)
= zisk před zdaněním/ztráta	
– daň z příjmů	
= čistý zisk po zdanění	

Zdroj: Kašparovská a kol., (2006). Upraveno.

V případě PZBC jako dílčí složky hospodářského výsledku banky nedochází k obdobnému oddělení provozních a úrokových nákladů. Obě uvedené složky ovlivňují velikost PZBC, tedy jeho tvorbu, nemají vliv na jeho rozdělení.

Změna daňového či úrokového zatížení firmy se v hodnotě EBIT neprojeví. Změní se pouze rozdělení vytvořeného EBIT. V hodnotě PZBC se změna daňového zatížení také neprojeví, ale projeví se vliv změn úrokových nákladů.

Tyto aspekty tvorby PZBC je nutné vzít v úvahu při jeho transformaci na bankovní NOPAT.

V návaznosti na identifikaci výchozí složky hospodářského výsledku je následným krokem navržení úprav PZBC na bankovní NOPAT, který by odpovídal určeným operačním aktivům banky.

Již první okruh úprav, kterým je vyloučení úrokových nákladů z PZBC, představuje diskutabilní problém. Vydělení úrokových nákladů z PZBC a jejich zařazení jako součásti vážených nákladů kapitálu (WACC) dosáhneme přiblížení klasickému modelu EVA, a tím i vyšší srovnatelnosti s komponenty modelu EVA u nebankovních firem.

Současně je třeba položit otázku, zda je takováto úprava smysluplná už vzhledem k uvedenému odlišnému koncepčnímu pojetí EBIT a PZBC.

Vzhledem k záměru navrhnout úpravy tak, aby byl vytvořen obecněji platný a srovnatelný model EVA pro bankovní firmu, doporučuji vydělení úrokových nákladů ze složky PZBC a jejich začlenění jako součásti WACC.

Druhý okruh úprav spočívá v tom, že z hodnoty PZBC banka vyloučí vlivy finančních neoperač-

24 V tabulce nejsou zařazeny položky Rozpuštění ostatních rezerv a Tvorba použití ostatních rezerv pro jejich nízkou významnost v při běžném hospodaření.

25 Včetně podílů na ziscích a ztrátách z účastí s rozhodujícím nebo podstatným vlivem oceněných ekvivalencí.

ních aktiv. Tedy sníží hodnotu PZBC o výnosy z neoperačních aktiv a zvýší ji o náklady na neoperační aktiva.

Třetí okruh úprav spočívá ve vyloučení efektů neprovozního dlouhodobého hmotného majetku banky z PZBC. Banka odečte výnosy generované dlouhodobým hmotným neprovozním majetkem (provozní neoperační aktiva) od hodnoty PZBC. Současně s tím banka připočte k PZBC náklady na neprovozní majetek, příp. náklady na nedokončené investice.

Ke čtvrtému typu úprav dochází v případě, že banka účetně odepisuje goodwill (viz § 12 Vyhlášky MF ČR č. 501/2002 Sb.). K hodnotě PZBC připočítá hodnotu odpisu, neboť jak bylo uvedeno výše, pro konstrukci EVA má význam uvádět stabilní goodwill, o němž se předpokládá, že nemění v čase hodnotu.

Pátý okruh úprav se týká promítnutí aktivace nákladů do výsledku. Z aktivovaných nákladů banka odepisuje v běžném období jejich poměrnou část. Od PZBC bude tedy odečtena celková hodnota nákladů investiční povahy v běžném období a bude nahrazena roční hodnotou odpisů z aktivovaných nákladů.

Specifickou záležitostí bankovní firmy jsou náklady na příspěvky do Fondu pojištění vkladů. Uvedené náklady zvyšují náklady cizích zdrojů pro banku a domnívám se, že je účelné započítat tyto náklady jako součást WACC. Z toho důvodu se provede úprava PZBC tak, že se zvýší o náklady na příspěvky do Fondu pojištění vkladů.

Otázkou je, jak upravit kategorii výnosy z poplatků a provizí inkasovaných bankou za obhospodařování cizích zdrojů. Nabízejí se dvě možnosti. První z nich je odečíst tento typ výnosů z PZBC, protože se váží ke zdrojům. V tom případě se uvedené výnosy stanou součástí čistých poplatků a provizí zahrnutých do výpočtu nákladovosti cizích zdrojů. Druhým a podle mého názoru racionálnější přístupem, je ponechat tyto výnosy jako součást PZBC, protože jsou výsledkem působení produkčních faktorů banky. Proto nebudou z PZBC odečteny.

Popsané úpravy jsou zachyceny v následující tabulce V.

V: Transformace PZBC na PZBC_{EVA}

PZBC (provozní zisk z běžné činnosti)

- + úrokové náklady
- výnosy z finančních neoperačních aktiv
- + náklady na finanční neoperační aktiva
- výnosy z neprovozních dlouhodobých hmotných aktiv
- + náklady na neprovozní dlouhodobá hmotná aktiva
- + hodnota odpisu goodwillu (pokud je odpisován)
- + hodnota aktivovaných nákladů
- hodnota odpisu aktivovaných nákladů
- + náklady na příspěvky do Fondu pojištění vkladů
- = **PZBC_{EVA}**

Poslední nutnou úpravou k dosažení bankovního NOPAT je korekce upraveného provozního výsledku PZBC_{EVA} o vliv daňového zatížení. Většina uváděných autorů řeší problém tím, že EBIT sníží o daň podle vztahu (7) s vědomím nepřesnosti plynoucí z rozdílnosti hodnot EBIT a daňově upraveného výsledku hospodaření.

Vhodnějším řešením je podle mého názoru postup, který uvádějí Mařík, Maříková (2005), a který spočívá v tom, že se vypočtená splatná daň vydělí účetním hospodářským výsledkem a zjistí se skutečné daňové zatížení výsledku. Zjištěná procentní sazba je pak východiskem pro daňovou korekci upraveného provozního výsledku. Tento postup lze doporučit i pro bankovní firmu.

Bankovní NOPAT tak můžeme matematicky vyjádřit:

$$\text{NOPAT}_B = \text{PZBC}_{\text{EVA}} * (1 - t_{\text{upr}}), \quad (8)$$

kde:

NOPAT_B = čistý operační výsledek banky po zdanění

PZBC_{EVA} = upravená hodnota provozního výsledku z běžné obchodní činnosti

t_{upr} = upravená daňová sazba.

Stanovení vážených průměrných nákladů kapitálu v bankovní firmě

Z metodického hlediska jsou při stanovení nákladů kapitálu odlišeny cizí a vlastní zdroje. Zohledňují se tak požadavky věřitelů a akcionářů, přičemž banka musí prioritně uhradit závazky vůči věřitelům.

Pro stanovení vážených průměrných nákladů kapitálu (weighted average cost of capital, WACC) se v podmínkách smíšeného financování firmy uvádí vztah:

$$\text{WACC} = r_d * (1 - t) * D/C + r_e * E/C, \quad (9)$$

kde:

r_d = náklady na cizí kapitál (jsou váženým $\emptyset$ ceny zdrojů a jejich podílu na cizím kapitálu)

t = sazba daně z příjmů právnických osob

D = dlouhodobé závazky (úročený cizí kapitál)

E = vlastní kapitál

r_e = alternativní náklady vlastního kapitálu

C = celkový investovaný kapitál $D + E$.

Uvedený vztah (9) je podle mého názoru použitelný pro bankovní firmu s menšími úpravami.

Vzhledem ke skutečnosti, že v rovnici (8) je pro bankovní NOPAT využita upravená daňová sazba, je metodicky nutné upravit stejným způsobem hodnotu daňového štítu v rovnici (9).

Účetní hodnota cizího kapitálu (D) bude pro ukazatel bankovní EVA snížena o explicitně neúročené krátkodobé závazky, pokud banka využije metodu jejich odečítání. Součástí hodnoty WACC budou pouze úročené cizí zdroje (D_u).

Za adekvátní metodu ke zjištění sazby nákladů cizích zdrojů (r_d) doporučuji metodu efektivní úro-

kové míry, takové úrokové míry, kterou se diskontují očekávané peněžní toky do doby splatnosti či do doby nejbližšího přecenění instrumentu. Součástí nákladů na zdroje r_d se v případě užití této metody stanou poplatky a provize spojené s realizací obchodů. Součástí by se měly stát i náklady na pojištění zdrojů, které banky odvádějí do Fondu pojištění vkladů.

Za přínos metody efektivního úroku považují, že vyčíslí skutečné náklady banky spojené s pořízením cizích zdrojů, nikoli pouze úrokové náklady.

Pro oceňování jednotlivých složek cizích zdrojů doporučují stejně jako v případě operačních aktiv využít účetní předpisovou základnu, konkrétně příslušné standardy IAS 32 (IFRS 7) a IAS 39, případně zákon o účetnictví spolu s Vyhláškou MF ČR č. 501/2002 Sb. Využití standardizovaných metodik pro oceňování zajistí prostorovou srovnatelnost zjišťovaných hodnot cizích zdrojů a srovnatelnost se způsobem ocenění operačních aktiv.

Poslední složkou stanovení bankovních WACC jsou alternativní náklady na vlastní kapitál banky ($r_e \cdot E$).

Účetně je hodnota vlastního kapitálu (E) reziduální složkou mezi hodnotou bankovních aktiv a hodnotou cizích zdrojů a liší se od původně vložené investice akcionáři (akciového kapitálu). Přesto je hodnota vlastního kapitálu odpovídající veličinou pro WACC.

Oprávněnost použití vlastního kapitálu lze zdůvodnit tím, že další složky vlastního kapitálu banky (tedy složky mimo akciový kapitál) je možno považovat za investici akcionářů. Tyto složky jsou ve většině vytvořeny ze zisku banky, který je de facto výnosem vlastníků – akcionářů. Jestliže se akcionáři rozhodnou nerozdělit vytvořený zisk, ale posílit jím vlastní kapitál banky, jde o jejich investici.

V případě banky vstupuje do rozhodování akcionářů i další faktor, kterým je požadavek regulátora na určitou výši vlastního kapitálu. Akcionář je tedy při svém rozhodování o umístění zisku ovlivněn i požadavky regulátora.

Uvedené tak podporuje myšlenku, že hodnota alternativních nákladů r_e má být vztažena k vlastnímu kapitálu banky (E), přesněji vyjádřeno k upravenému vlastnímu kapitálu (E_{EVA}). Upravený vlastní kapitál E_{EVA} není svou hodnotou totožný s účetně vykázaným vlastním kapitálem banky. Odlišuje se hodnotou ekvivalentů vlastního kapitálu, která je ovlivněna počtem a rozsahem úprav účetních aktiv na operační aktiva v ekonomické rozvaze (viz tab. III).

Druhou složkou pro stanovení nákladů vlastního kapitálu je určení hodnoty alternativních nákladů (r_e). Z metodického hlediska lze alternativní náklady vlastního kapitálu určit buď na bázi tržních modelů oceňování aktiv jako je CAPM²⁶ či využitím stavebnicového modelu²⁷. Aplikace modelů je podmíněna dostupností dat, což souvisí s vyspělostí finančních trhů. Model CAPM předpokládá cenotvorné kapitálové trhy, neboť r_e je očekávaný výnos z cenného papíru (je ekvivalentem výnosu požadovaného akcionáři), který je závislý na výnosnosti bezrizikového aktiva a rizikové přírážky vyjádřené koeficientem β . Ten vyjadřuje citlivost dodatečného výnosu vlastního kapitálu (obchodovatelného cenného papíru) na očekávaný výnos tržního portfolia. Vyjadřuje vztah nesystematického a systematického rizika. V podmínkách kapitálového trhu ČR se hodnoty koeficientu obvykle nezveřejňují. Proto je praktické uplatnění uvedeného modelu problematické.

Pro podmínky trhu ČR je zkonstruován model stavebnicový. Složka r_e není výsledkem tržního ocenění aktiva, ale výsledkem stavebnicového přístupu, jehož základní koncept je shodný s tržně orientovanými modely. Výchozími komponentami stavebnicového modelu jsou bezriziková úroková sazba a riziková přírážka. Riziková přírážka je tvořena stavebnicově dalšími složkami²⁸. V rámci určených složek jsou specifikovány faktory, které rizika vyvolávají.

Naznačený přístup je možno analogicky využít i na bankovní firmu. V této souvislosti lze využít externích či interních ratingů, které banky zpracovávají v rámci aplikace Basel II. Rizikovou přírážku pak lze odvodit v závislosti na hodnotě ratingu jednotlivých expozic portfolia (riziková přírážka za úvěrové riziko, tržní rizika a operační riziko). Přesto, že rating oceňuje rizika z pohledů věřitelů, jedná se o stejná rizika, která ovlivňují očekávanou hodnotu pro vlastníky banky. Rozdílnost je pouze v zájmu uvedených skupin. Věřitelé i regulační orgány preferují nízké riziko a požadují adekvátní kapitálové krytí, zatímco akcionáři preferují optimalizaci vztahu riziko – výnos. V tomto smyslu stanovená riziková přírážka může být základnou pro stanovení alternativních nákladů kapitálu.

VÝSLEDKY

Po provedení analýzy jednotlivých složek EVA a úprav odpovídajících podmínkám bankovní firmy lze vyjádřit konečnou podobu ukazatele bankovní EVA. Rozepsaný tvar ukazatele bankovní EVA je v absolutní hodnotě vyjádřen následující rovnicí:

26 Podrobněji uvádějí Kislingerová (2001), Neumaierová, Neumaier (2002), Dluhošová (2004), Mařík, Maříková (2005) aj.

27 Blíže uvádějí Mařík, Maříková (2005), Neumaierová, Neumaier (2002) aj.

28 Počet složek v rizikové přírážce není jednoznačně určen, například Neumaier, Neumaierová (2002) uvádějí tři základní složky – riziková přírážka za riziko podnikatelské, likvidity a finanční, na rozdíl Mařík, Maříková (2005) uvádějí dvě základní složky – riziková přírážka za riziko obchodní a riziko finanční.

$$EVA_B = PZBC_{EVA} * (1 - t_{upr}) - [r_d * (1 - t_{upr}) * D_u / C + r_e * E_{EVA} / C] * C, \quad (10)$$

kde:

EVA_B = ekonomická přidaná hodnota banky

$PZBC_{EVA}$ = upravený provozní zisk z běžné činnosti banky

t_{upr} = upravená sazba daně z příjmů

r_d = průměrná nákladová sazba cizího kapitálu,

D_u = upravená hodnota cizího kapitálu

E_{EVA} = upravený vlastní kapitál banky.

r_e = alternativní náklady upraveného vlastního kapitálu

C = celkový investovaný kapitál.

Ve vztahu (10) je podstatná skutečnost, že jednotlivé komponenty EVA nejsou co do struktury a hodnoty shodné s odpovídajícími účetními veličinami.

1. $PZBC_{EVA}$ představuje hodnotu vytvořenou čistými operačními aktivy (net operating assets, NOA), není tedy komponentou shodnou s provozním ziskem z bankovní činnosti z výkazu zisku a ztráty (PZBC). Ve srovnání s nebankovní firmou je zásadní metodickou úpravou vyloučení úrokových nákladů a vyloučení nákladů na pojištění vkladů z provozního zisku. Uvedenou úpravou je dosaženo srovnatelnosti metodik.
2. C je hodnota kapitálu ztělesněná v čistých operačních aktivech, platí tedy $C = NOA$. Investovaný kapitál C není co do struktury a hodnoty shodný s účetně zachyceným celkovým kapitálem banky.
3. D_u je hodnota cizích zdrojů použitých k vytvoření ekonomické přidané hodnoty, není veličinou shodnou s bilančně vykázanou hodnotou cizích zdrojů, pokud je snížena o hodnotu explicitně neúročených závazků.
4. Upravená sazba daně t_{upr} není totožná s daňovou sazbou právnických osob, je to daňová sazba zjištěná jako podíl vyměřené daně a účetně vykázaného hospodářského výsledku banky.
5. E_{EVA} je upravená hodnota vlastního kapitálu o ekvivalenty vlastního kapitálu vzniklé v důsledku transformace účetní rozvahy na ekonomickou rozvahu. Liší se tedy svou velikostí od účetně zachyceného vlastního kapitálu banky.

V závěru je nutno zdůraznit, že EVA je flexibilním modelem. Podle mého názoru její koncepce sleduje dva záměry.

Prvním záměrem je specifikovat faktory, které se v běžném období podílejí na tvorbě hodnoty pro akcionáře. Současné účetnictví nezachycuje vlivy všech faktorů, které se podílejí v daném období na tvorbě výsledku.

Realizace prvního záměru je východiskem pro druhý záměr modelu EVA, kterým je zjistit konkurenceschopnost firmy, tedy hodnotu, kterou firma vytváří pro vlastníky v porovnání s výnosností alternativních investic v daném tržním prostředí.

Uvedené záměry v sobě obsahují protiklad. Pokud je záměrem EVA přesně vyjádřit vliv všech faktorů na výsledek, musí její aplikace respektovat specifické podmínky jednotlivé banky, které se projeví v řadě dílčích úprav účetní rozvahy vedoucí k sestavení ekonomické rozvahy a k vyjádření upraveného

výsledku hospodaření. To bylo záměrem uvedeného příspěvku.

Současně s tím vyjádření EVA na specifické individuální bázi firmy omezuje srovnatelnost výsledků v širším kontextu z důvodu nedostupnosti požadovaných dat. Nejširší prostor pro srovnatelnost výsledků EVA vzniká v situaci, kdy jsou využívána pouze data z finančního účetnictví zveřejňovaná firmami. Účetní výsledky jsou transformovány na ekonomickou přidanou hodnotu pouze tím, že jsou zohledněny alternativní náklady podle již uvedených rovnic (viz rovnice (4) a (6)) s vědomím omezujících faktorů při využití údajů z finančního účetnictví.

Pokud bychom požadovali vyjádřit bankovní EVA tak, aby byla dosažena srovnatelnost výsledků mezi bankami a nebankovními firmami, potom za zásadní problém považuji skutečnost, že zveřejňované bankovní účetní informace neobsahují hodnotu EBIT či období tohoto výsledku. V důsledku odlišného charakteru bankovního podnikání se provozní výsledek banky (PZBC) koncepčně odlišuje od hodnoty EBIT. To znemožňuje srovnatelnost EVA mezi bankami a nebankovními firmami.

Pro dosažení srovnatelnosti EVA zjištěného v kontextu účetního výkaznictví doporučuji několik zásadních úprav. Doporučuji jejich zakotvení jako součásti bankovního výkaznictví.

1. Transformovat účetně vykazovaný provozní výsledek z běžné činnosti banky tak, aby transformace výsledku odrážela základní metodiku EVA u nebankovních firem a umožnila tak srovnatelnost s nebankovními firmami. Za tuto zásadní úpravu považuji vyloučení úrokových nákladů a vyloučení nákladů na pojištění vkladů z provozního výsledku z běžné bankovní činnosti (PZBC). Hodnotu $PZBC_{EVA}$ vykazovat jako součást bankovního výkaznictví nad rámec požadovaných bankovních výkazů.
2. Určit podrozvahová aktiva, která se stanou součástí ekonomické rozvahy. Prakticky to znamená přičíst jejich hodnotu k hodnotě účetně zachycených aktiv a o stejnou výši upravit hodnotou vlastního kapitálu banky. Tento postup doporučuji z toho důvodu, že banky vykazují ve srovnání s nebankovními firmami vysoký objem podrozvahových položek, přičemž výnosy a náklady s nimi spojené jsou zachycovány výsledkově. Tím jsou zkresleny relativní ukazatele výkonnosti stanovené na základě rozvahových hodnot. Zařazením vybraných skupin podrozvahových aktiv s příslušnou úpravou vlastního

kapitálu by uvedený problém odstranilo. Podle mého názoru by těmito položkami nezbytně měly být poskytnuté úvěrové přísliby, poskytnuté bankovní záruky a akreditivy.

3. Použití k vyjádření nákladovosti cizích zdrojů metodou efektivního úroku, která umožňuje kvantifikovat celkové náklady spojené s pořízením cizích zdrojů. Do nákladů započítat následující komponenty – úroky, poplatky a provize spojené s obchodem a náklady na pojištění vkladů. Náklady zjištěné touto metodou zveřejnit jako součást bankovního výkaznictví.

Naplnění uvedených doporučení je předpokladem pro uplatnění metodiky EVA v bankovním sektoru a srovnatelnosti metodiky s nebankovními firmami. Uvedená doporučení nezakládají požadavek na modifikaci standardně zveřejňovaných bankovních výkazů, ale jsou koncipována ve smyslu jejich rozšíření o uvedené složky.

ZÁVĚR

Charakter bankovního podnikání má svůj odraz v odlišné struktuře finančních výkazů. Pro bankovní firmu není metodicky vhodný standardně používaný model EVA. Na základě analyzovaných odlišností v činnosti banky jsou navrženy metodické úpravy modelu využívaného v nebankovních firmách.

Návrh modelu EVA pro bankovní firmu zohledňuje faktory podílející se na tvorbě ekonomické přidané hodnoty, které nejsou zachyceny účetně, zohledňuje specifika bankovní firmy a současně umožňuje srovnání bankovní výkonnosti s výkonností nebankovní firmy. K zásadním principům, které je třeba respektovat v modelu EVA u bankovní firmy, patří následující skutečnosti:

1. Charakter profilující činnosti banky je dán jednoznačně obsahem bankovní licence. Pro obecnou aplikaci modelu EVA jsou stanoveny profilující činnosti určené zákonem o bankách. Jsou to získávání finančních zdrojů a jejich umísťování formou úvěrů, realizace platebního styku a finanční investice na vlastní účet banky.
2. V případě bankovní firmy je pro výběr rozvahových aktiv do ekonomické rozvahy zvoleno kromě profilující činnosti dodatečné kritérium. Kritérium udává, že součástí operačních aktiv budou i rozvahové položky, jejichž existence umožní kontinuální působení banky jako finančního zprostředkovatele (zajistí likviditu, schopnost uhradit splatné závazky).
3. V bankovní firmě je nutno spektrum operačních aktiv doplnit podrozvahovými položkami. Bankovní firmy evidují relativně velké objemy investic podrozvahově. Část podrozvahových aktiv zvyšuje hodnotu pro akcionáře a bude tedy součástí ekonomické rozvahy.
4. Za odpovídající účetní veličinu pro stanovení bankovního NOPAT zvolit veličinu provozní zisk z běžné činnosti (dále PZBC). Tato veličina je sice koncepčně odlišná od EBIT, ale lze ji transformovat tak, aby upravená veličina PZBC_{EVA} umožnila srovnatelnost metodiky s nebankovními firmami. Základní úprava PZBC spočívá ve vyloučení úrokových nákladů a nákladů na pojištění vkladů. Tyto skupiny se stanou součástí WACC.
5. Pro stanovení nákladovosti cizích zdrojů použít metodu efektivního úroku, protože její použití umožňuje vyjádřit celkové náklady spojené se získáním cizích zdrojů, tedy úrokové náklady včetně nákladů na poplatky a provize a nákladů spojených s pojištěnými vklady.

SOUHRN

Obsahem příspěvku je návrh metodiky ekonomické přidané hodnoty (EVA) v podmínkách bankovní firmy. Návrh metodiky EVA pro bankovní firmy je vytvořen tak, aby splňoval dvě kritéria.

Za prvé metodika zohledňuje vliv faktorů, které se podílejí na tvorbě ekonomické přidané hodnoty a nejsou zachyceny v rozvaze. Za druhé metodika zohledňuje specifika bankovního podnikání.

Operační činnost banky je omezena obsahem zákona o bankách. Účetní rozvaha je transformována na ekonomickou rozvahu těmito postupy.

Prvním je vyčlenění rozvahových aktiv, která nepředstavují operační činnost banky. Druhým je zařazení aktiv, která se podílí na tvorbě EVA a nejsou zachycena v účetní rozvaze. V této oblasti byly zařazeny a analyzovány – kvalitativní faktory bankovní výkonnosti, podrozvahové položky a tiché rezervy. Třetím je úprava účetního vlastního kapitálu banky.

Podle struktury ekonomické rozvahy byly provedeny úpravy účetního hospodářského výsledku. Za výchozí složku byl zvolen provozní zisk z běžné činnosti, který byl upraven vyčleněním úrokových nákladů, vyčleněním nákladů na pojištění vkladů a dalšími dílčími úpravami.

Výsledkem úprav je zjištění objemu celkového kapitálu použitého k tvorbě EVA. Hodnota tohoto kapitálu je určena průměrnou úrokovou sazbou cizích zdrojů a sazbou alternativních nákladů vlastního kapitálu.

ekonomická přidaná hodnota, operační aktiva, účetní rozvaha, ekonomická rozvaha, čistý operační zisk po zdanění (NOPAT), výnos před úroky a zdaněním (EBIT), provozní zisk z běžné činnosti (PZBC), vážené průměrné náklady kapitálu (WACC)

SUMMARY

The content of this article is the suggestion of methodology of economic value added (EVA) in conditions of the banking company. The suggestion of methodology of EVA for the banking company is created to satisfy both criteria.

Firstly the methodology is for considering the influence of the factors which are used for creating economic value added but are not used in the accounting balance-sheet.

Secondly the methodology is considered a special part of banking business.

The accounting balance-sheet is transformed into economic balance-sheet by this procedure.

Firstly are separated off accounting balance-sheet assets which are not used in operational activity of the bank.

Secondly are assigned to the assets used for creating EVA but that are not used in the accounting balance-sheet. In this part creative factors of banking performance, non balance-sheet items and latent reserve were used and analysed.

Thirdly is adjusted bank equity.

After the structure of the economic balance-sheet the adjustment of the account result was implemented. Trading profit, as a main part was chosen, which was adjusted through the elimination of the cost of interest, through the elimination of insurance deposits costs and other slight changes.

The result of the adjustment is determination of capital which is necessary for creating EVA. The value of this capital is determined by the average interest rate of foreign resources and by opportunity cost of equity.

Příspěvek vznikl v rámci výzkumného záměru MSM 6215648904.

LITERATURA

- ANDERSON, A. M., BEY, R. P., WEAVER, S. C.: *Economic Value Added Adjustment: Much to Do About Nothing?* <http://www.lehigh.edu/~incbeug/Attachments/Anderson%20EVA%204-7-05.pdf>
- DLUHOŠOVÁ, D., 2004: *Přístupy k analýze finanční výkonnosti firem a odvětví na bázi EVA-Economic Value Added*. In: *Finance a úvěr* 11–12: roč. 54, str. 541–559, ISSN: 0015-1920
- DVOŘÁKOVÁ, D., 2006: *Finanční účetnictví a výkaznictví podle Mezinárodních standardů IAS/IFRS*. Brno: Computer Press, 338 s., ISBN 80-251-1085-0.
- HOLMAN, R. a kol., 2001: *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 544 s., ISBN 80-7179-631-X
- KAPLAN, R. S., NORTON, D. P., 2000: *Balanced Scorecard*. Praha: Management Press, 267 s., ISBN 80-7261-032-5
- KAŠPAROVSKÁ, V. a kol., 2006: *Řízení obchodních bank. Vybrané kapitoly*. Praha: C. H. Beck, 339 s., ISBN 80-7179-381-7.
- KISLINGEROVÁ, E., 2001: *Oceňování podniku*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 367 s., ISBN 80-7179-529-1.
- MAŘÍK, M., MAŘÍKOVÁ, P., 2005: *Moderní metody hodnocení výkonnosti a oceňování podniku*. 2. vyd. Praha: Ekopress, 164 s., ISBN 80-86119-61-0.
- NEUMAIEROVÁ, I., NEUMAIER, I., 2002: *Výkonnost a tržní hodnota firmy*. Praha: Grada Publishing, 216 s., ISBN 80-247-0125-1.
- PETŘÍK, T., 2005: *Ekonomické a finanční řízení firmy. Manažerské účetnictví v praxi*. Praha: Grada Publishing, 372 s., ISBN 80-247-1046-3.
- ROZTOCKI, N., NEEDY, K. S. *An Integrated Activity-Based Costing and Economic Value Added system as an Engineering Management Tool for Manufacturers*. <http://www.pitt.edu/~roztocki/virginia/roztocki.pdf>
- SHRIEVES, R. E., WACHOWICZ, J. M. *Free Cash Flow, Economic Value Added and Net present Value: A Reconciliation Of Variations Of Discounted-Cash-Flow Valuation*. <http://bus.utk.edu/finance/WP/eva.pdf>
- ČEKIA: TOP 100 firem za rok 2005 podle EVA (Economic Value Added) <http://ipoint.financninoviny.cz/top-100-firem-za-rok-2005-podle-eva-economic-value-added.html>
- Stern: Economic Value Added by Sector http://pages.stern.nyu.edu/~ADAMODAR/New_Home_Page/datafile/eva.html
- Vyhláška Ministerstva financí č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 536/1991 Sb., o účetnictví zve znění platných předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi.
- Vyhláška č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry
- Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění platných předpisů.

Adresa

Ing. Vlasta Kašparovská, Ph.D., Ústav financí, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika, e-mail: kasparov@mendelu.cz

